

## SOSIAALIPSYKOLOGIAN LAITOS

### KIRJOITUSOHJEET<sup>1</sup> 2.10.2006

<i>Tieteellisen kirjoittamisen erityispiirteitä</i>	2
<b>Rakenne</b>	2
<b>Kansi eli nimilehti</b>	2
<b>Tiivistelmä</b>	3
<b>Sisällysluettelo</b>	3
<b>Johdanto</b>	4
<b>Teoreettiset lähtökohdat ja muu relevantti aiempi tutkimus</b>	4
<b>Metodit</b>	6
<b>Tulokset</b>	7
<i>Kvantitatiivinen työ</i>	7
<i>Kvalitatiivinen työ</i>	16
<i>Kuviot ja taulukot</i>	17
<b>Diskussio</b>	19
<b>Lähdeviitteet</b>	20
<b>Lähdeluettelo</b>	24
<b>Alaviitteet ja loppuviitteet</b>	32
<b>Liitteet</b>	32
<i>Tekstin asettelu</i>	32
<i>Kirjoittamiseen liittyviä ohjeita</i>	33
<b>Aikamuotojen käyttö</b>	33
<b>Verbin muoto (persoonat)</b>	34
<b>Kielenkäyttö</b>	34
<b>Hyväksi havaittuja keinoja edesauttaa kirjoitusprosessia</b>	34

---

<sup>1</sup> I. Mattsson ja A.-M. Pirttilä-Backman

## Tieteellisen kirjoittamisen erityispiirteitä

Tieteellisellä kirjoittamisella on joitakin erityispiirteitä. Nämä eivät ole mutkikkuus ja paperinmakuisuus, vaikka pilakuvien perusteella näin voisikin olettaa. Hyvä tieteellinen teksti on kaunista ja sujuvaa kieltä. Erityiseksi tieteellisen tekstin tekee se, että se on selkeää ja täsmällistä, perustuu aiemman tutkimuksen esittelyn osalta yksilöityihin lähdeoteuksiin ja noudattaa usein ennalta sovittua rakennetta. Lähdeoteuksia tarvitaan, koska tieteelliset työt hyödyntävät aiempia tutkimustuloksia ja rakentuvat niiden muodostamalle perustalle. Lukijan on voitava tarkistaa, onko kirjoittaja tulkinnut hänenkin mielestään lähdemateriaalin oikein. On myös aiheellista antaa kunnia aiemmista saavutuksista sille, jolle se kuuluu. Töiden lähdeluettelot ovat tietopankki myös muille aiheesta kiinnostuneille.

Selkeä ja ennakoitavissa oleva rakenne auttaa kiireistä lukijaa löytämään juuri etsimänsä asian tekstistä nopeasti. Mm. tästä syystä on tärkeää, että kuvat ja taulukot teksteineen ovat johdonmukaiset. Kaiken kaikkiaan tieteellinen teksti on taloudellista ja tutkimuskohdettaan kunnioittavaa.

Tämä ohjeisto on tarkoitettu ensi sijassa tutkimusraporttien ja tutkielmien kirjoittajille, mutta myös seminaarityötä tekevät voivat käyttää sitä. Ohjeet ovat mahdollisimman pitkälle yhtenevät yleisessä käytössä olevan Amerikan psykologisen yhdistyksen julkaisumanuaalin (Publication Manual of the American Psychological Association) kanssa, ja ne on harmonisoitu myös tiedekunnan yleisiin ohjeisiin (lähinnä tekstin aseteluun liittyviin ohjeisiin). Englannin kielellä gradunsa kirjoittavia kehotetaan perehtymään myös APAn manuaaliin, jossa on ohjeita mm. siitä, miten välttää seksistinen kielenkäyttö. APAn ohjeita voi hyödyntää soveltuvin osin myös seminaariesitelmien ja vastaavien tuosten tekemisessä. Seuraavassa käydään lävitse kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkielman rakenne.

## Rakenne

Kirjoitelmaan kuuluvat yleensä seuraavat osat:

### Kansi eli nimilehti

Työn otsikko, tekijän nimi, laitos ja yliopisto (huom. yliopisto kirjoitetaan pienellä kirjaimella), tieto siitä, mikä työ kyseessä tai mihin kurssiin työ liittyy, seminaari- tai kurssityön opponentin nimi ja esitysajankohta tai kandidaatintutkielman tai pro gradu -tutkielman tarkastettavaksi jättökuukausi (huom.! pro gradu -tutkielmassa välilyönti ja yhdysmerkki) sekä mahdollisesti kurssikohtaisesti sovitavat muut tiedot.

Työn nimen tulee kuvata työn sisältöä mahdollisimman osuvasti. Niin ikään sen tulee osoittaa, mikä tässä työssä on erityistä. Se voi olla kysymysmuodossa tai alaotsikollinen. Otsikon tulee herättää lukijan mielenkiinto. On hyvä muistaa, että gradujen tiivistelmät (ks. alla) laitetaan tiedekunnan kirjaston Internet-sivuilta kaikille saatavilla olevaan tietokantaan. Sellaisia johdattelevia sanoja, kuten harjoitustyö, tutkimus tai tutkielma ei tarvita, koska työn lukija tietää kontekstista, mistä on kyse.

## Tiivistelmä

Tiivistelmä tehdään graduihin mutta ei esimerkiksi seminaaritöihin. Tiivistelmässä saa olla enintään 350 sanaa. Siitä tulisi ilmetä lyhyesti työn teoreettinen ja muu tausta, tutkimuskysymykset, menetelmät, tulokset ja merkittävät pohditut asiat. Lopuksi laitetaan avainsanat, joita käytetään työn indeksointiin. Usein tiivistelmä kirjoitetaan viimeiseksi ja avainsanat tämän jälkeen, mutta koska avainsanat siirtyvät erilaisiin tietokantoihin, niiden valintaa ja muotoilua ei kannata tehdä hätiköidysti.

## Sisällysluettelo

Sisällysluettelo esitetään omana sivunaan. Jotta tutkielmassa ei olisi turhia typografisia merkkejä, jätä pisteviivat ja sivun lyhenteet pois. Sisällysluettelon otsikoiden on vastattava tarkalleen tekstin otsikoita. Sisällysluettelo on helppo koota käyttämällä Wordin sisällysluettelo-funktiota. Merkitse sisällysluetteloon aina myös lähteiden ja liitteiden alkamissivu, mutta niiden eteen ei tarvita numeroa.

Jäsennysporrastuksessa käytetään arabialaisia numeroita. Älä kirjoita porrastuksen viimeistä pistettä, vaan jätä se kaikkialta pois (esim. 1, 1.2, 1.2.1). Porrastus kannattaa rajoittaa kolmi- tai neliportaiseksi. Muista, että kun jaat luvun alalukuihin, täytyy alalukujen ja otsikoiden lukumäärän olla vähintään kaksi (esim. 2.1.1 ja 2.1.2).

Seuraavaksi käsitellään yksityiskohtaisesti empiirisen työn rakenne, joka yksinkertaisuudessaan noudattaa jaottelua

- johdanto
  - sisältää johdattelun aihepiiriin ja tutkimuskysymyksiin, relevantit teoreettiset lähtökohdat, aiemmat tutkimustulokset ja tutkimuskysymykset
- metodit
  - tutkimusaineisto ja sen keruumenetelmät sekä mahdollisesti analyysimenetelmät
- tulokset
  - omat (yleensä empiiriset) tulokset
- diskussio
  - tulosten ja tutkimuksen pohdinta
- lähdeluettelo
- liitteet.

Töissä, joissa ei käsitellä empiiristä aineistoa, ei yleensä ole metodeja ja tuloksia käsitteleviä erillisiä lukuja. Tällaisen työn luvut määräytyvät työn sisällöllisten teemojen mukaisesti.

## Johdanto

Empiirisen työn rakenteesta puhuttaessa nimitystä johdanto voidaan käyttää kahdessa eri merkityksessä. Sillä voidaan tarkoittaa joko

- a) työn alussa olevaa lyhyttä johdattelevaa lukua (esim. 1–3 sivua) tai
- b) yllä mainittua johdattelevaa lukua sekä sen jälkeen seuraavaa teoreettisten lähestymistapojen ja muun relevantin aiemman tutkimuksen esittelyä. Tässä tapauksessa johdannolla viitataan siis kaikkeen siihen tekstiin, joka edeltää omien tutkimuskysymysten esittelyä.

Kandidaatintutkielmassa ja pro gradu -tutkielmassa johdannolla viitataan tyypillisesti vain muutamaa ensimmäiseen johdattelevaan sivuun (a-versio yllä) ja teoreettiset lähestymistavat ja muu relevantti aiempi tutkimus otsikoidaan sisältöjen mukaisin pääotsikoin. Johdanto ymmärretään laajasti (b-versio yllä) artikkeleita kirjoitettaessa, ja silloin teoreettiset lähestymistavat ja muu relevantti aiempi kirjallisuus sijoitetaan johdantoon alaotsikoiden avulla.

Version a mukaisen johdannon tehtävänä on johdattaa lukija lyhyesti aiheeseen ja motivoida hänet jatkamaan lukemista. Johdannosta pitää vaivattomasti käydä selville, mikä on kirjoittajan perusidea ja mihin hän pyrkii. Johdannossa voidaan esitellä selvästi mutta vielä hyvin yleisluonteisesti tutkimuksen keskeisiä ratkaisuja, mutta mikäli työn alkuun tulee tiivistelmä, on varottava tekemästä johdannosta sen toisintoa. Johdannossa voidaan myös luonnehtia tutkimuksen tavoitteita. Täsmällisemmät tutkimuskysymykset ja hypoteesit esitetään vasta myöhemmin, sen jälkeen kun lukijalle on esitelty teoreettiset lähtökohdat keskeisine käsitteineen ja muu relevantti aiempi tutkimus.

### Teoreettiset lähtökohdat ja muu relevantti aiempi tutkimus

Version b mukaisen johdannon tehtävänä on esitellä oman tutkimuskysymyksen kannalta relevantti aikaisempi tutkimus. Se käsitellään aiheen kannalta loogisessa järjestyksessä ja siten edeten, että lukijakin päätyy ymmärtämään, miksi on kiinnostavaa ja tärkeää tutkia juuri näitä kysymyksiä, joita työssä tutkitaan. Otsikoiden tulisi olla sisällöllisiä. Lukija siis tietää, että tässä osassa työtä käsitellään aiempaa tutkimusta, joten tätä tietoa ei tarvitse toistaa.

Gradun johdannossa voi olla useita pää- ja alalukuja. Perinteisen monografiamuotoisen gradun ja tieteellisen artikkelin yksi selvä ero on se, että monografiamuotoisessa gradussa kirjoitetaan aikaisemmasta tutkimuksesta laajemmin. Näin on siksi, että tieteellinen artikkeli on tiedeyhteisön sisäistä keskustelua, joka on mahdollisimman ekonomista. Gradu taas on opinnäytetyö, jolla opiskelija osoittaa oppineisuuttaan, mm. oman tutkimusalan laaja-alaista tuntemusta.

Aikaisempaa tutkimusta esiteltäessä merkitään lähde tai lähteet (ks. tarkemmat ohjeet alla), joihin kyseinen tieto perustuu. Mitä pidemmälle opinnoissa edetään, sitä enemmän lähdeaineiston pitää olla alan alkuperäistutkimusta. Esimerkiksi gradussa ei enää tule viitata perusoppikirjoihin, paitsi jos niissä on esim. esitelty jokin uusi jaottelu, mitä ei ole aiemmin muualla esitetty. Ensisijaista lähdemateriaalia ovat painetut tekstit, jotka ovat käyneet läpi tiedeyhteisön kriittisen arvioinnin ennen niiden julkaisemista. Henkilökohtaiset tiedonannot ovat viimeisenä käytettävää lähdemateriaalia. Etenkin Internet asettaa tänä päivänä haasteen siksi, että lukijan voi joskus olla vaikea erottaa, mikä on arviointiprosessin läpikäynyttä materiaalia ja mikä yksittäisen henkilön hyvinkin henkilökohtaista mielipidettä.

Kirjoittajan tulee aina muistaa, että hän on kirjoittamassa omaa tekstiään, jonka hän rakentaa aikaisemmin julkaistujen tutkimusten varaan. Työn logiikan tulee siis näkyä selvästi, ja lähteitä

käytetään oman argumentin rakentamiseen. On muistettava, että alan tutkimus tulee huomioida tasapuolisesti, ei siis tendenssimäisesti vain tietynsuuntaisia tuloksia valiten. Tieteellisessä kirjoituksessa ratkotaan ja tuodaan esiin ristiriitaisuuksia, niitä ei peitellä.

Lähteisiin viitattaessa on hyvä olla täsmällinen myös oman ilmaisun suhteen.

Esimerkiksi:

Nieminen (1997) on tutkimuksessaan osoittanut – –.

Nieminen (1997) on empiiristen tutkimustensa pohjalta päätenyt esittämään – –.

Nieminen (1997) on esittänyt kysymyksen, voisiko – –.

Nieminen (1997) on 45 artikkeliin pohjautuvassa katsauksessaan päätenyt siihen, että – –.

Virtanen (1920, 25) väitti jo vuosisadan alussa, että ”kehitys edellyttää sekä haastetta että tukea”.

Kaikki edellä mainitut esimerkit ovat täsmällisyydessään huomattavasti parempia kuin muotoilu ”Kehitys edellyttää sekä haastetta että tukea” (Nieminen, 1997) tai ”Kehitys edellyttää sekä haastetta että tukea” (Virtanen, 1920).

Ns. toisen käden lähteitä tulisi välttää. Yliopisto-opintojen ensimmäisissä kirjallisissa töissä voi olla muutamia, mutta mitä pitemmälle edetään, sitä vähemmän niitä tulisi käyttää.

Aiemman tutkimustiedon ja teoreettisten lähtökohtien esittelyn jälkeen on vuorossa edellisistä juontuvien tutkimuskysymysten tarkennus, muotoilu ja rajaaminen. Pääkysymys voidaan useimmiten jakaa alakysymyksiin. Tutkimuskysymykset tulee muotoilla selvästi. Lisäksi kysymysten yhteyden esitettyyn teoriaan tai aiempaan tutkimukseen pitäisi näkyä selvästi. Jos tutkimuskysymykset muotoillaan hypoteesien muotoon, ne on johdettava loogisesti teoriasta tai aiemmasta tutkimuksesta. Jos kysymykset pystytään esittämään hypoteesin muodossa, tehdään näin. Samassa työssä voi esittää osan kysymyksistä hypoteesin muodossa ja osan avoimina kysymyksinä. Koskaan ei yhtä ja samaa kysymystä esitetä sekä kysymyksen että hypoteesin muodossa.

Tutkimuskysymykset voivat olla viimeisenä työn aiempaa tutkimusta esittelevän osan alalukuna, tai ne voivat olla kokonaan oma päälukunsa. Joskus kvalitatiivisessa työssä on mielekäästä esittää tutkimuskysymykset kaksivaiheisesti. Jos siis täsmällisempien tutkimuskysymysten esittäminen edellyttää laajahkoa alustavaa analyysiä, alustavat kysymykset esitetään aiempaa tutkimusta esittelevän osan lopussa ja täsmennetyt kysymykset nostetaan tulososassa selkeästi esille esim. oman alaotsikon alla alustavan analyysin jälkeen.

Teoreettista taustaa rakentaessaan tutkija pyrkii siis osoittamaan, mikä on oman tutkimuksen yhteys olemassa oleviin relevantteihin aiempiin teorioihin, tutkimussuuntauksiin ja tutkimuksiin. Tutkimuskysymysten muotoilu ja mahdolliset hypoteesit perustuvat näihin tutkimuskirjallisuudesta harkiten selostettuihin tietoihin.

Tutkimuksen teoreettista taustaa kirjoitettaessa on pohdittava, onko tutkimuksen kannalta keskeiset teoriat ja aiemmat tutkimukset esitelty. Lisäksi on tärkeää osoittaa niiden suhde tutkimuskysymyksiin. Myös tutkimuksen käsitteistö on syytä kuvata riittävän tarkasti.

## Metodit

Menetelmäjaksossa kuvaillaan yksityiskohtaisesti, miten tutkimus tehtiin. Tutkimusmenetelmistä selostetaan yksityiskohtaisesti ja tarkasti kaikki ne seikat, jotka ovat välttämättömiä tutkimuksen kulun ymmärtämiseksi. Metodit kirjoitetaan sillä tarkkuudella, että kuka tahansa alan tutkija pystyy toistamaan tutkimuksen.

Keskeisiä asioita metodiosassa ovat tiedon hankinnan keinot ja vaiheet sekä valintojen perustelut. Tutkimusmenetelmää selostaessasi huomioi muun muassa seuraavat seikat:

- *Tutkimusasetelma.* Menetelmää selostettaessa kerrotaan, millainen tutkimusasetelma on kyseessä (esim. poikkileikkaus, seuranta-aineisto, kokeellinen asetelma, havainnointi).
- *Tutkittavat* (haastateltavat, kyselyyn vastaajat, tarkkailun kohteena olleet jne.). Tutkittavista kerrotaan se, miten heidät valittiin tutkimukseen, montako heitä oli, ikä-, sukupuoli- ja mahdollisesti koulutus- tai ammattijakauma. Tutkimuskysymykset säätelevät, kuinka yksityiskohtaista tietoa mistäkin/kenestäkin tarvitaan, mutta kaikissa tapauksissa tarvitaan jonkinlainen peruskuvaus, jotta tiedetään, minkälaiseen otokseen tai näytteeseen tulokset perustuvat. Haastatteluista kerrotaan myös, äänitettiinkö tai kuvattiinko ne ja miten luvat näihin toimiin pyydettiin. Lisäksi kerrotaan äänitysten ja kuvan litteraatiotarkkuus.
- *Tutkimuksen aineistona käytetyt lehdet, sähköpostilistat jne.* Miten lehdet, listat jne. on valittu? Miten lopullinen tutkimusaineisto on valikoitunut (esim. tietyt osat lehdistä)? Milloin tutkimusaineistona käytetyt lehdet, sähköpostilistat jne. ovat ilmestyneet, kuinka pitkiä ne ovat, ja miten aineisto on saatu käsittelykuntoon?
- *Miten kysely- tai haastattelulomake muodostettiin?* Kerrotaan kysely- tai haastattelulomakkeen sisältö. Lomake laitetaan mielellään liitteeksi. Kaikkien muuttujien operationalisoinnit tulee ilmetä Menetelmä-osassa. Jos on käytetty vakioittareita (esim. Rosenbergin itsetuntomittari), kerrotaan myös reliabiliteetti kahden desimaalin tarkkuudella. (Huom. Cronbachin alfa, ei alpha.) Myös itse tehdyistä mittareista kerrotaan reliabiliteetti-indeksit.
- *Havainnoinnissa käytettävä tarkkailuprotokolla* ja sen muodostamisen perusteet.
- *Tutkimusaineiston analyysistrategia.* Kvantitatiivisessa työssä tavanomaiset menetelmät raportoidaan lyhyesti, kun taas erikoisemmat ja monimutkaisemmat analyysistrategiat esitellään viittaamalla alkuperäisiin selostuksiin. Erittäin monimutkaiset ja -vaiheiset analyysistrategiat voi esitellä menetelmissä omana alalukunaan. Analyysistrategia on kvalitatiivisessa työssä sikäli monisärmäinen asia, että analyysin kulkua voi esitellä sekä menetelmässä että tuloksissa. Tämä tarkoittaa sitä, että analyysistrategiasta voi kertoa yleisellä tasolla menetelmissä mutta tulososassa strategia esitellään aineistoesimerkkien kanssa yksityiskohtaisesti. Oleellista on se, että analyysistrategiasta ja -tavasta ylipäättään esitetään riittävän yksityiskohtaista tietoa. Kvalitatiivinen analyysi edellyttää esimerkkien käyttöä ja sen täsmentämistä, mitä tekijä tarkoittaa kategorialla, teemalla ym. ja millaiseen tekstipätkään kategoria, teema jne. saattaa liittyä. Oleellista on luonnehtia luokitusten rajatapauksia ja sitä, miten nämä tapaukset on ratkottu.

- Sosiaalipsykologiassa käytetään erilaisia kvalitatiivisia tutkimustapoja. Eräissä näistä lähestymistavoista on syytä esittää arvionvaraisten luokitusten yksimielisyyttä kuvaavat indekset.

Joskus tutkimuksen kulku on niin monimutkainen, että sille kannattaa varata oma alaluku tai esittää se kaaviona.

## Tulokset

Ennen tuloksia koskevan osuuden loppuun saattamista on syytä tarkistaa, että kaikkia tutkimuskysymyksiä on käsitelty tulosjaksossa. Jokaista tutkimuskysymystä on tarkasteltava, oli niihin saatu vastaus tai ei. Tulosten keskeinen sisältö esitetään mahdollisimman selvästi ja yksinkertaisesti, ja tutkimuksen päätulosten tulisi olla helposti löydettävissä. Tulosjakso on tausta tekstissä seuraavana esitettävälle keskustelu- ja päätelmäosalle.

### *Kvantitatiivinen työ*

Kvantitatiivisen työn tulokset esitellään yksinkertaisesti ja selkeästi. Tuloksien ei pitäisi sisältää tulkintaa ja tässä vaiheessa kannattaakin välttää sanontoja ”mielenkiintoinen”, ”tärkeä”, ”erittäin”, ”mikä johtuu” jne. Kvantitatiivisessa työssä esitellään seuraavat asiat:

- a) Kuvailevat tunnusluvut tutkimusaineistosta (esim. taulukossa)
- b) Tutkimuksen päätulos (miehellään ytimekkäässä kuviossa tai talukossa)
- c) Päätuloksen ”koettelu” eli elaborointi
- d) Mahdollisesti tutkimuskysymykseen liittyvät muut tärkeät / vahvistat tulokset

Tieteellisissä lehdissä ei useinkaan raportoida lainkaan niitä tuloksia, jotka eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Gradu on kuitenkin opinnäytetyö, ja saattaa olla, että tuloksissa ei ole yhtäkään tilastollisesti merkitsevää tulosta. Nämäkin tulokset kuitenkin raportoidaan. Joskus tilastollisesti merkitsevien yhteyksien puuttuminen voi olla myös tieteellisesti kiinnostava havainto, jos tällaisia yhteyksiä on hypoteesien mukaan oletettu löytyvän. Mitään päätelmiä esimerkiksi ryhmien välisistä eroista ei kuitenkaan saa tehdä, jos nämä erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Tilastolliset merkitsevyydet eivät ole kuitenkaan ainoa asia, jota tulisi tarkastella. Esimerkiksi silloin, kun otoskoko on suuri, varsin pienetkin erot tulevat tilastollisesti merkitseviksi. Huomaa, että tilastollinen merkitsevyys ei kerro mitään tulosten yleisestä merkittävydestä. Tilastollisten erojen lisäksi pitäisi tarkastella myös vaikutuksen kokoa (effect size).

Ennen tilastollisten testien tulosten esittelyä kerrotaan, täyttääkö aineisto testien käytön ehdot. Esimerkiksi faktorianalyysin kohdalla kannattaa mainita KMO ja Bartlettin testin arvot, esimerkiksi: ”Osiokokonaisuus oli hyvin faktoroitavissa (KMO = .78 ja Bartlettin testin mukaan  $p < .001$ )”. Kunkin tulostarkastelun lopuksi ilmaistaan, saiko hypoteesi tukea vai ei. Tilastolliset merkitsevyydet voi ilmaista kahdella tavalla:

- 1) Nykyisin käytetään ensisijaisesti tilasto-ohjelmien tarjoamia eksakteja merkitsevyyksiä (esim.  $p = 0.23$ ).
- 2) Perinteistä tapaa noudattaen, eli  $p < .05$ ,  $p < .01$ ,  $p < .001$ , eli tilastollisesti ”melkein merkitsevä”, ”merkitsevä” ja ”erittäin merkitsevä”. Taulukoissa merkitsevyydet esitetään kuitenkin mieluiten tunnuslukujen (esimerkiksi keskiarvojen, korrelaatioiden tai beeta-kerrointen) yläindekseinä olevina tähtinä, jolloin \* tarkoittaa melkein merkitsevää, \*\*

merkitsevää ja \*\*\* erittäin merkitsevää tulosta. Yläindeksien selitykset kirjoitetaan taulukon yhteyteen välittömästi sen alle.

APAn mukaisesti kaikki testisuureet ja muut lyhennykset (myös *p*) kursivoidaan tekstissä, mutta gradussa ei kuitenkaan ole välttämätöntä kursivoida mitään.

Esimerkki keskiarvo- ja keskihajontataulukosta.

Taulukko 1

*Iän, koulutusvuosien, suuttumistaipumuksen, suuttumuksen osoittamisen, peittämisen, kontrolloinnin ja kyynisen epäluottamuksen keskiarvot ja keskihajonnat miehillä ja naisilla FINRISKI-92 -tutkimuksessa (N = 3403).*

	Miehet (N=1547)	Naiset (N=1856)	<i>p</i>	$\eta^2$
Ikä	46.0 (10.9)	45.5 (11.3)	.101	.001
Koulutusvuodet	11.0 (3.9)	11.2 (3.7)	.052	.001
Suuttumistaipumus	18.6 (4.7)	19.3 (4.5)	.000	.006
Suuttumuksen osoittaminen	14.0 (3.6)	14.5 (3.8)	.000	.005
Suuttumuksen peittäminen	17.2 (4.3)	16.7 (4.4)	.006	.002
Suuttumuksen kontrollointi	24.7 (5.0)	23.2 (5.1)	.000	.020
Kyyninen epäluottamus	19.4 (4.4)	18.7 (4.6)	.000	.006

Khii-neliö-testistä ( $\chi^2$ ):

$\chi^2(4, N = 90) = 10.51, p = \text{ns.}$

Tulkinta:

Testisuure eli khii-neliö on 10.51, vapausasteita on 4 ja testisuure ei ole näillä vapausasteilla merkitsevä (non-significant, ns.).  $N$  kertoo havaintojen kokonaismäärän.

Myös muut ei-parametriset testit ilmaistaan vastaavalla tavalla, esimerkiksi näin: McNemar,  $\chi^2 = 4.55$ ,  $df = 1$ ,  $p < .05$  kertoo, että on käytetty McNemarin testiä, jossa testisuurena on  $\chi^2$ :n arvo. Tässä tapauksessa se oli 4.55, joka oli vapausasteella 1 tilastollisesti merkitsevä riskitasolla  $p < .05$ .

T-testistä:

Tekstissä on mainittava, onko kyse riippumattomien otosten  $t$ -testistä (Independent samples  $t$ -test), parittaisesta  $t$ -testistä (Paired samples  $t$ -test) vai yhden otoksen  $t$ -testistä (One-sample  $t$ -test).

Tekstiin  $t$ -testien tulokset kirjoitetaan esimerkiksi näin:  $t(229) = -3.73$ ,  $p < .001$ . Aina siis pieni  $t$ -kirjain osoittamaan testisuureta, sen jälkeen sulkeisiin vapausasteet ( $df$ ), yhtä kuin -merkin jälkeen  $t$ -arvo, ja pilkun jälkeen tilastollinen merkitsevyys. Nykyisin yleisesti käytössä olevat tilasto-ohjelmat (esim. SPSS) tuottavat yleensä kaksisuuntaisen testauksen merkitsevyyden. On kuitenkin syytä huomata, että hypoteesien testaamiseen soveltuu yksisuuntainen testaus paremmin, vaikka tällöin merkitsevyyden selvittämiseen joutuu näkemään hieman enemmän vaivaa.

Regressioanalyysistä:

Regressioanalyysistä kannattaa usein tehdä taulukko. Regressiotaulukossa mainitaan ainakin beeta-arvot ( $\beta$ ) ja merkitsevyys tähdillä beeta-arvon perään. Lisäksi mainitaan myös standardoimattomat arvot ( $B$ ) sekä niiden keskivirheet ( $SE B$ ). Esimerkiksi hierarkkisessa regressiotaulukossa nämä arvot mainitaan eri askeleilla (askel 1, askel 2, askel 3 jne.). Selitysosuudet ( $R^2$  ja  $R^2$  korj.) sekä  $R^2$ -muutosarvot ja niiden merkitsevyydet merkitään taulukon alle.

## Taulukko 2

*Pääsykokeisiin lukemisen aika ja tietoa ja oppimista koskevat käsitykset pääsykoepisteiden selittäjinä hierarkkisessa regressioanalyysissä (N = 71).*

Muuttuja	B	SE B	$\beta$
Askel 1			
Lukemisaika	4.75	.94	.52***
Askel 2			
Lukemisaika	4.71	.91	.51***
Tiedon yksinkertaisuus	4.19	1.66	.25*
Askel 3			
Lukemisaika	4.71	.88	.51***
Tiedon yksinkertaisuus	5.77	1.74	.35**
Oppimisen synnynnäisyys	-4.25	1.72	-.26*
Tiedon epävarmuus	.77	1.06	.07
Aktiivinen tiedonkäsittely	-2.26	1.54	-.14

Huom.  $R^2$  korj. = .29 askeleella 1  $R^2$  korj. = .31 askeleella 2,  $R^2$  korj. = .36 askeleella 3.  
 $\Delta R^2 = .063$  askeleella 2 ( $ps < .05$ ),  $\Delta R^2 = .076$  askeleella 3 ( $ps < .05$ )  
 \*  $p < .05$ ; \*\*  $p < .01$ ; \*\*\*  $p < .001$

Taulukosta 1 nähdään, että lukemisajalla on pääsykoepisteisiin tilastollisesti merkitsevä positiivinen yhteys ( $B = 4.75$ ,  $p < .001$ ). Lukemisajan vaikutus pysyi merkitseväenä myös toisessa ja kolmannessa vaiheessa, kun malliin lisättiin ensin tiedon yksinkertaisuus -epistemologia ja sitten tieto- ja oppimiskäsitykset: oppimisen synnynnäisyys, tiedon epävarmuus ja aktiivinen tiedonkäsittely. Myös toisessa vaiheessa malliin lisätyn tiedon yksinkertaisuus -epistemologialla on tilastollisesti melkein merkitsevä positiivinen vaikutus pääsykoepisteisiin ( $B = 4.19$ ,  $p < .05$ ).

Kolmannessa vaiheessa malliin lisättyjen oppimisen synnynnäisyys-, tiedon epävarmuus- ja aktiivinen tiedonkäsittely -tieto- ja oppimiskäsitysten jälkeen tiedon yksinkertaisuus -epistemologian vaikutus parani selvästi ( $B = 4.19$ ,  $p < .05 \rightarrow B = 5.77$ ,  $p < .001$ ). Lisäksi oppimisen synnynnäisyys -epistemologialla on pääsykoepisteisiin tilastollisesti merkitsevä negatiivinen vaikutus ( $B = 4.75$ ,  $p < .001$ ). Sen sijaan tiedon epävarmuus -epistemologialla ja aktiivinen tiedonkäsittely -epistemologialla ei ole merkitsevää yhteyttä pääsykoepisteisiin.

## Varianssianalyysistä:

Varianssianalyysistä pitää mainita tekstissä, onko kyse ANOVASTA vai MANOVASTA sekä yksi- vai useampisuuntaisesta analyysistä. Jos kyseessä on kaksi tai useampisuuntainen varianssianalyysi, tulee aina ensin tarkastella, onko yhteisvaikutus (interaction terms) tilastollisesti merkitsevä. Jos ovat, silloin ei riippumattomien muuttujien merkitsevyyksiä voi tarkastella suoraviivaisesti, koska

interaktio sekoittaa ne. Varianssianalyysin yhteydessä on hyvä ilmoittaa myös vaikutuksen koko (effect size).

Varianssianalyysin tiedot ilmaistaan esim. seuraavasti tapauksessa, jossa vertaillaan, eroaako kollektivismi sukupuolen ja alueen mukaan Kamerunissa.

Kaksisuuntainen ANOVA ( $F(5, 409) = 5.98, p < .001$ ) osoitti tilastollisesti merkitsevän interaktion sukupuolen ja alueen välillä kollektivismissa ( $F(2, 409) = 3.72, p < .05$ ). Naisten otoksessa kollektivismi poikkesi merkitsevästi tutkimuksen kolmella alueella ( $F(2, 219) = 12.95, p < .001$ ). Scheffén post hoc -testi osoitti tilastollisesti merkitsevän eron kaikissa parittaisissa vertailuissa (etelä ja länsi:  $p < .05$ , etelä ja pohjoinen,  $p < .001$ , länsi ja pohjoinen,  $p < .05$ ).

Raportointia voi tästä jatkaa kulttuuristen vaikutusten kokojen selostuksella, mitä ei tässä kuitenkaan tehdä. On kuitenkin huomattava, että yleensä varianssianalyysin yhteydessä raportoidaan vaikutuksen koko (effect size)  $\eta^2$ , esimerkiksi ( $F(1, 656) = 4.44, p < .05, \eta^2 = .007$ ).

Tulkinta:

Sulkeissa esim. (5, 409) on vapausasteet. Niiden jälkeen tulee  $F$ -testisuureen arvo, ja  $p$  viittaa tilastollisen merkitsevyyden tasoon. Varianssianalyysissä kerrotaan siis ensin koko mallia koskeva tulos. Esimerkissä interaktio on merkitsevä, joten analyysiä on pitänyt jatkaa pelkässä naisten ryhmässä.

Faktorianalyysistä:

Tilastomenetelmät tarjoavat apua sen päättämiseksi, montako faktoria aineistossa on. Lopullisen päätöksen tulee kuitenkin aina perustua teoreettiseen näkemykseen ja tulkintaan. Faktorien nimeäminen onkin tärkeä osa tutkimusta.

Faktorianalyysistä kerrotaan, miten väittämät latautuvat faktoreille ja millaiset niiden kommunaliteetit ovat. Tekstissä mainitaan, mikäli jokin väittämä tai useampia väittämiä on poistettu pienen latauksen ja pienen kommunaliteetin vuoksi. Faktoreista kannattaa tehdä taulukko (ainakin liitteeksi), josta nähdään väittämien lataukset faktoreille. Taulukko on usein ekonomisin tapa esitellä kysymykset; niitä ei tarvitse erikseen luetella mittareiden kuvauksen yhteydessä. Tekstissä kannattaa kommentoida muodostuneita faktoreita.

Esimerkki:

Taulukko 3

*Eksploratiivinen faktorianalyysi Bemin sukupuoliroolimitarin persoonallisuuspiirteistä FINRISKI-97-aineiston 25–64-vuotiailla miehillä ja naisilla (N =2264).*

Muuttuja	Feminiiniset piirteet	Maskuliiniset piirteet	Kielteiset piirteet	Kommunaliteetti
hellä	.72			.52
sydämellinen	.72			.53
lempeä	.69			.48
halukas lohduttamaan	.68			.47
toisten tunteet huomioonottava	.65			.45
ymmärtäväinen	.64		-.23	.47
myötätuntoinen	.64			.42
tunteellinen	.57		.22	.38
lapsirakas	.44			.22
sopeutumiskykyinen	.43		-.26	.28
tahdikas	.42	.21		.24
sääliväinen	.38			.16
vilpitön	.38		-.28	.26
sovinnainen	.36			.17
luotettava	.36	.21	-.34	.29
tunnollinen	.28		-.26	.18
itsevarma		.72		.53
johtamiskykyinen		.70		.50
vahva luonne		.70	-.21	.54
hallitseva		.64	.28	.49
kantaa ottava		.59		.37
omia näkemyksiä puolustava		.52		.29
tehokas	.22	.51		.32
halukas ottamaan riskejä		.50		.27
itsenäinen		.49		.29
hyökkäävä		.36	.56	.46
ailahteleva			.53	.29
kateellinen			.50	.26
itserakas		.29	.48	.34
salaileva			.43	.19
Ominaisarvo	5.7	3.3	1.7	
Selitysosuus %	19.0	10.9	5.7	35.5

\*Vain ne lataukset raportoidaan, jotka ovat itseisarvoltaan suurempia kuin 20.

Joskus faktoritaulukko on järkevää esittää toisenlaisessa muodossa, kuten seuraavassa esimerkissä:

Taulukko 4

*Sosiaalisten representaatioiden (SR) mittari, osioiden summien keskiarvot ja osioiden 0.30:tä korkeammat faktorilataukset*

Osio	Väittäämä	Keskiarvo	Keskihajonta	Faktorilataus
<b>Faktori 1 Uutuuksien epäily ja vastustus (13.0 %, <math>\alpha = .73</math>)</b>				
1.	Kaikenlaisia uusia ruokia on nykyään liikaa tarjolla.	4.2	1.8	.64
2.	Uudet ruoat ovat turhaa muotihömpötystä.	3.8	1.7	.63
3.	Kyllä sitä mieluiten syö tuttua ja turvallista ruokaa.	5.2	1.5	.46
4.	Kyllä uutuuksia aina jonkin verran epäilee.	4.7	1.5	.46
5.	Perinteisesti valmistettu ruoka on kaikkein parasta.	5.7	1.4	.45
6.	Terveysvaikutteinen ruoka on kuin ydinvoimala: tehokas mutta vaarallinen.	3.5	1.5	.45
7.	Nykyruoka on keinotekoista verrattuna siihen, minkälaista ruoka oli lapsuudessani.	4.6	1.6	.44
8.	Terveystoivu aiheuttaa ihmisille turhaa stressiä.	5.0	1.6	.42
<b>Faktori 2 Teknologian kannatus (9.9 %, <math>\alpha = .80</math>)</b>				
9.	Uusi ruokateknologia on luotettavaa.	3.7	1.4	.64
10.	Uskon uuden ruokateknologian mahdollisuuksiin.	4.0	1.4	.62
11.	Geeniruoan vastustus on vain menneen aja kaipuuta.	3.1	1.6	.62
12.	Geeniteknologiasta voidaan löytää ratkaisu maailman ruokaongelmiin.	3.8	1.7	.60
13.	Geenimuuntelu elintarviketuotannossa on vain luonnon auttamista, ei sen kummempaa.	2.7	1.7	.59
14.	Geeniruokia pelätään, koska niitä ei tunneta.	4.7	1.8	.48
<b>Faktori 3 Luonnonmukaisuuden kannatus (7.8 %, <math>\alpha = .81</math>)</b>				
15.	Arvostan kaikessa luonnonmukaisuutta.	4.7	1.6	.73
16.	Luotan luonnonmukaisesti tuotettuun ruokaan.	5.0	1.5	.68
17. k	Mielestäni luomutuotteet eivät ole sen	3.7	1.9	.62

	parempia kuin tavanomaisesti kasvatetut.			
18.	Puhtaasta ja luonnollisesta ruoasta saa hyvän olon.	5.5	1.3	.59
19.	Haluaisin syödä vain lisäaineetonta ruokaa.	5.0	1.6	.57
<b>Faktori 4 Syöminen nautintona (5.2 %, <math>\alpha = .80</math>)</b>				
20.	Syöminen on minulle erittäin tärkeä asia.	5.3	1.5	.75
21.	Minulle ehdoton osa viikonloppua on ruoalla herkuttelu.	4.5	1.7	.74
22.	Syöminen on päivän kohokohta.	4.6	1.5	.69
23.	Hemmottelen itseäni ostamalla jotain oikein hyvää ruokaa.	5.1	1.5	.59
<b>Faktori 5 Syöminen välttämättömyytenä (3.8 %, <math>\alpha = .71</math>)</b>				
24.	Minulle on yksi ja sama, mitä syön, kunhan nälkä pysyy poissa.	2.5	1.6	.57
25.	Minulle on yksi ja sama, miten syömäni ruoka on tuotettu.	2.3	1.4	.55
26.	Minulle on yhdentekevää, minkälaista ruokaa juhlissa tarjotaan.	2.6	1.6	.54
27.	En juuri kaipaa tietoa uusista ruoista.	3.2	1.7	.46

k käännetty osio.

Käännetty viittaa siihen, että analyysissä on käytetty uutta muuttujaa, jossa koodaus on päinvastainen alkuperäiselle.

Korrelaatioista:

Alla on esimerkki korrelaatiotaulukon raportoinnista. Tilastollista merkitsevyyttä on tarkasteltu yksisuuntaisesti, koska tekijöillä on ollut hypoteesi korrelaatioiden suunnista. Monet nykyiset tilasto-ohjelmat tuottavat kaksisuuntaisen testauksen merkitsevyydet, mikäli ei erikseen pyydä yksisuuntaista testausta.

Taulukko 5

*Horisontaalisen ja vertikaalisen kollektivismiin (HK ja VK) ja individualismiin (HI ja VI) korrelaatiot asenne- ja skenaariomenetelmällä mitattuna Kamerunissa (N = 367).*

	Asennemittari (A)				Skenaariomenetelmä (S)		
	AHK	AVK	AHI	AVI	SHK	SVK	SHI
Asennemittari							
VK	.52**						
HI	.13**	.10*					
VI	.13**	.17**	.30**				
Skenaariomenetelmä							
HK	.22**	.13**	-.08	-.14**			
VK	.11*	.11*	-.22**	-.04	.18**		
HI	-.17**	-.22**	.24**	-.10*	.39**	-.50**	
VI	-.17**	-.02	.05	.31**	-.48**	-.29**	-.15**

\*  $p < .05$ . \*\*  $p < .01$ , yksisuuntainen testaus

### *Kvalitatiivinen työ*

Kvalitatiivisessa työssä tulostarkastelun voi rakentaa muutamien eri tavoin. Koska kvalitatiiviset tulokset ovat kvantitatiivisia vahvemmin teoriasidonnaisia, ei tuloksen ja tulkinnan erottelu ole aina samalla lailla mahdollista kuin kvantitatiivisessä tutkimuksessa. Näin ollen tulososakin voi olla tulkinnallisempi kuin kvantitatiivisessä raportissa. Kvalitatiivisen työn tulososassa voidaan myös viitata aiempiin tutkimuksiin, mitä ei käytännössä voi koskaan tehdä kvantitatiivisessä työssä. Mikäli niihin viitataan, tulee noudattaa samaa periaatetta kautta linjan.

#### Sitaattien käytöstä:

Laadullisessa tutkimuksessa lainausten käyttö on keskeisessä asemassa, koska aineiston (esim. haastattelu, lehtikirjoitus) tulkinta rakentuu pitkälti niiden varaan. Lainauksia voidaan käyttää ainakin kolmella tavalla:

- tulkinnan perustelu sitaatilla
- aineistoa kuvaavan esimerkin käyttö

- o tekstin elävöittäminen lainauksella.

Kirjoittajan tulee johdatella siihen, mitä suorassa sitaatissa sanotaan, mutta hänen ei tule kertoa (ennen sitaattia) eikä myöskään toistaa tieteen kielellä sitaatin sisältöä sen esittämisen jälkeen.

Sitaattien käytön tulee olla maltillista ja harkittua, sillä runsas sitaattien käyttö tekee tutkimusraportista lukijalle raskaan. Parhaimmillaan tutkimusaineiston esittäminen kuitenkin antaa lukijalle häivähdyksen aineiston rikkaudesta, tutkittavien käyttämistä ilmauksista ja tavasta hahmottaa elämäänsä ja ympäristöään.

Yleissääntö sitaattien käytön määrään on se, että omaa tekstiä tulisi olla paljon enemmän kuin sitaatteja. Tavallisesti samaa sitaattia ei saa käyttää kahdesti samassa raportissa.

Yleensä sitaatit kursivoidaan (usein käytetään kursivoinnin lisäksi lainausmerkkejä, mutta pelkkä kursivointi riittää). Lyhyet sitaatit voivat olla kursivoituna tekstin sisällä, kun taas pitemmät olisi hyvä erottaa omaksi sisennetyksi ja tihennetyksi kappaleekseen, edelleen kursivoiden. Yli 40 sanan sitaatit sisennetään vasemmasta reunasta (1,3 cm) omaksi kappaleekseen. Tällöin ei käytetä lainausmerkkejä. Jos suorasta esityksestä jätetään tarkoituksellisesti jotakin asian esittämisen kannalta tarpeetonta pois, merkitään pois jätettyyn kohtaan kaksi ajatusviivaa [– –]. Tekstinäytteet tulisi kääntää työn kirjoituskielelle. Menetelmissä tai viimeistään ensimmäisen tekstinäyteen yhteydessä tulee ilmaista tekstinäytteiden kääntäjä. Alkuperäiset tekstinäytteet tulee laittaa liitteeseen.

Tekstinäytteissä pitää olla koodimuodossa tunnistetiedot, eli lukijan tulee tietää, kenen haastateltavan tai minkä artikkelin näytteestä on kyse. Joskus voi haastateltavien anonyymiyden varjelemiseksi olla välttämätöntä olla antamatta lukijalle tätä tietoa. Tällöin on selitettävä, mistä on kyse. Myös silloin on eksplisiittisesti kerrottava, esitetäänkö kaikilta haastateltavilta jne. tekstinäytteitä, koska yleensä lukijaa kiinnostaa, onko kaikilta lainauksia tasaisesti. Mikäli kirjoittaja tekee omia selvennyksiä tekstinäytteisiin (esim. pronominin viittaukset), ne merkitään hakasulkeisiin [].

#### *Kuviot ja taulukot*

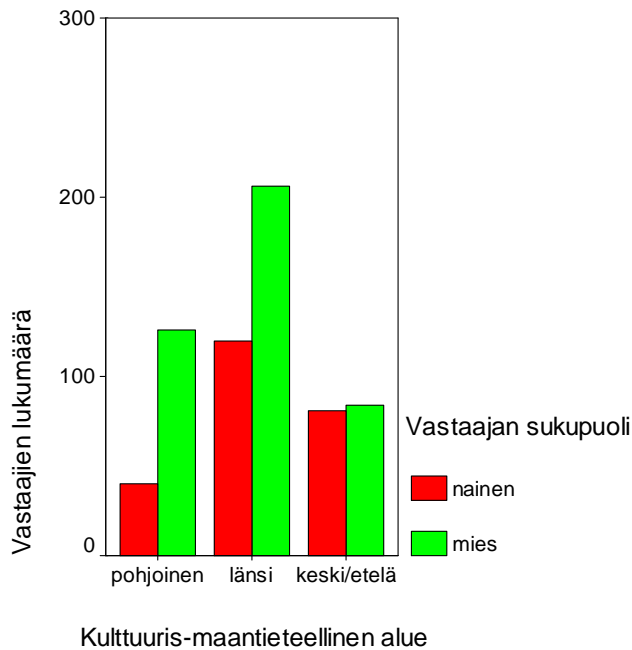
Tulosten perusanti esitetään tekstin lisäksi usein myös taulukkoina ja kuvioina. Joskus asioita on helpompaa ja havainnollisempaa esittää kuviossa tai taulukossa kuin tekstissä. Teksti, kuvio ja taulukko ovat vaihtoehtoisia esitystapoja. Taulukot ja kuviot sijoitetaan tekstin sisään ja ne numeroidaan juoksevalla numeroinnilla kumpikin omassa sarjassaan. Jokaisen taulukon ja kuvion tulee olla luettavissa omana itsenäisenä kokonaisuutenaan. Jotta tämä olisi mahdollista, tulee ne otsikoida. Riittävän seikkaperäisen otsikon lisäksi mahdolliset akselit tulee nimetä, samoin erilaiset koodit (esim. diagrammin pylväiden kuvioinnit) tulee selvittää lukijalle. Jos kuvio tai taulukko ei liity omiin tuloksiin, vaan se on lainattu jostakin muusta teoksesta ja esitetään esimerkiksi johdannossa, alareunaan kirjoitetaan lähdeviite aivan kuten tekstiinkin. Kuvioita ja taulukoita käytetään usein tulososassa, mutta niitä voi käyttää muuallakin.

Taulukko 5

Vastaajien prosenttiosuus (%) sukupuolen ja koulutuksen mukaan kolmella Kamerunin kulttuuris-maantieteellisellä alueella ( $N = 415$ ).

Alue	Keski (%)	Länsi (%)	Pohjoinen (%)	Yhteensä (%)
Naiset	6.8	26.7	20.0	53.5
Miehet	6.5	15.4	24.6	46.5
Lukio	12.1	20.0	31.2	63.3
Yliopisto	1.2	22.2	13.3	36.7

Yleensä kun  $N$  on noin sata tai enemmän, voi käyttää prosenttilukuja. Sen sijaan kun  $N$ :t ovat pieniä, tulisi mieluummin käyttää frekvenssejä.



Kuvio 1. Vastaajien sukupuoli kolmella Kamerunin kulttuuris-maantieteellisellä alueella ( $N = 666$ ).

Kuvion otsikko laitetaan kuvion alapuolelle, taulukoissa otsikko laitetaan taulukon yläpuolelle.

## Diskussio

Keskusteluosuudessa tutkimustulokset suhteutetaan selväsanaisesti tutkimuksen taustakirjallisuuteen ja sen pohjalta laadittuihin tutkimuskysymyksiin sekä arvioidaan tulosten merkitystä, luotettavuutta ja käytettävyyttä. Tarkoituksena on sitoa Tulokset-luvun yksityiskohdat aikaisempiin tutkimuksiin, yleisempiin pohdintoihin ja tulkitta saatuja tuloksia. Mikäli sinun ja muiden tulokset ovat keskenään ristiriidassa, pohdi, mistä tämä johtuu. Diskussion voi aloittaa lyhyellä tulosten pääkohtien esille nostamisella. Diskussioon sisältyvän tulosten yhteenvedon tarkoituksena on lähinnä kuvata se ”metsä”, joka tulosten ”puista” näkyy.

Sekä kvantitatiivisen- että kvalitatiivisen työn diskussiossa olisi hyvä muun muassa

- vastata johdannon kysymyksenasetteluihin
- käsitellä tutkimusmenetelmän rajoituksia ja heikkouksia
- pohtia, miten tutkimus lisäsi tietoa tutkittavalla alueella
- miettiä tulosten reliabiliteettia ja validiteettia
- pohtia tutkimustulosten hyödyntämisen mahdollisuuksia
- esittää tutkimuksen tuottamat jatkotutkimushaasteet ja käytännön toimenpide-ehdotukset

Jos hypoteesit kumoutuivat tai tutkimuksessa on saatu joitakin odottamattomia tuloksia, pohditaan, mistä nämä saattavat johtua. Diskussio voi olla melko spekulatiivinenkin, kunhan sananvalinnoilla ilmaistaan spekulatiivisuuden astetta. Siinä voi myös tuoda esiin uusia näkökulmia ja tulosten tulkintapohjia. Lisäksi diskussiossa on mahdollista viitata aiemmin julkaistuihin tutkimuksiin, myös sellaisiin, joita ei ole käytetty tutkielmassa aikaisemmin.

Pro gradu -tutkielman rakenne voidaan siis kuvata oheisen rusetin muodossa. Aihepiirin laajemmasta käsittelystä edetään tutkimuskysymyksiin, menetelmiin ja tuloksiin, jonka jälkeen diskussiossa aihepiiriä käsitellään taas laajemmin.



## Lähdeviitteet

Käytetyt lähteet ilmaistaan sekä tekstissä että lähdeluettelossa. Tekstissä olevan viitteen pitää antaa lähteestä niin tarkat tiedot, että se löytyy lähdeluettelosta helposti. Lukijan on viitteiden perusteella voitava löytää lähteet tarkistaakseen viitteiden paikkansapitävyyden eli sen, että lähteisiin on viitattu asianmukaisesti. Tästä syystä tekstissä olevan viitteen ja lähdeluettelon tulee tarkasti vastata toisiaan.

Eri tieteenaloilla käytetään erilaisia viittaustapoja. Tärkein sääntö on noudattaa samaa viittaustapaa johdonmukaisesti. Sosiaalipsykologiassa noudatetaan pääosin APA-manuaalin (Publication Manual of the American Psychological Association) mukaista viittaustapaa. On kuitenkin hyvä muistaa, että joillakin julkaisuilla (kuten esimerkiksi Sosiologia- ja Psykologia-lehdellä) on omat sääntönsä, jotka eivät aina vastaa APAn normeja. Näissä kirjoitusohjeissa on pääasiassa seurattu APAn mukaisia viittauskäytäntöjä, kuitenkin suomen kielioppia noudattaen. Tapaukset, joissa APAn englanninkielisille teksteille tarkoitettujen ohjeiden käyttö on ristiriidassa suomen kielen kanssa, on merkitty marginaaliin kommenttilaatoilla.

Sosiaalipsykologiassa viitteet tekstin sisään merkitään siten, että sulkeissa mainitaan tekijän nimi ja vuosiluku. Sivu(t) merkitään aina, kun kyseessä on suora sitaatti tai lähteenä on monografia. Jälkimmäisessä tapauksessa sivujen tulee ilmaista suurin piirtein, mihin kohtiin kyseistä kirjaa tutkielmassa oleva teksti nojautuu. **Pilkku tulee tekijän nimen, vuosiluvun ja sivunumeron väliin.**

Kommentti [11]: Suomen kielessä ei tavallisesti laiteta pilkkua tekijän nimen ja vuosiluvun väliin, mutta koska APAn ohje on maailmanlaajuisessa käytössä, suosittelemme noudattamaan sitä.

Esimerkki:

(Brown, 1986, 45–46)

Useaan lähteeseen viitattaessa julkaisut erotetaan toisistaan puolipisteellä. Tekstin sisällä sulkeissa olevat lähdetiedot sijoitetaan aakkosjärjestykseen.

Esimerkki:

(Argyle, 1969, 35–37; Tajfel, 1978)

Kun tekijä mainitaan (itse) tekstissä, ja viittauksen kohteena on koko kirja, tulee sulkeiden sisään vain vuosiluku. Jos sen sijaan viitataan julkaisun tietylle sivulle, kirjoitetaan viite kokonaan sulkeiden sisään.

Esimerkki:

Myllyniemi (1984, 78) toteaa, että konstruktionistinen tunnesäntö-käsite on syntynyt sen näkemyksen innoittamana, että sosiaalinen säätely pystyy tavoittamaan ihmisen sisimmätkin elämykset ja muokkaamaan niitä.

Samalta kirjoittajalta samana vuonna ilmestyneet julkaisut erotetaan tekstin sisällä lisäämällä painovuoden jälkeen ilman välilyöntiä pieni kirjain alkaen a:sta, esimerkiksi (Tajfel, 1978a) ja (Tajfel, 1978b).

Jos teoksella on kaksi tekijää, mainitaan aina molemmat, jos useampia, mainitaan ensimmäinen ja ym. Ruotsinkielisessä tekstissä käytetään lyhennettä m.fl. Kuitenkin kun lähde mainitaan ensimmäistä kertaa tekstissä, luetellaan kaikki tekijät. Jos tekijöitä on kuusi tai useampia, myös ensimmäistä kertaa mainittaessa käytetään lyhyttä merkintää ensimmäinen kirjoittaja + lyhenne ym.

Kun kahden kirjoittajan julkaisu esiintyy tekstissä pelkkänä lähdeviitteenä, se merkitään seuraavasti: (Myllyniemi & Helkama, 1984), kolmen tai useamman kirjoittajan tapauksessa mainitaan tekstiviitteessä vain ensimmäinen (Helkama ym., 1998, 149–150), mikäli julkaisu on jo aiemmin ollut esillä.

Jos sen sijaan juoksevan tekstin sisällä viitataan useisiin kirjoittajiin, se tehdään seuraavasti:

Esimerkki:

Tajfel ja Turner (1979) ovat esittäneet, että – –.

Hargie ym. (1995, 226–233) listaavat useita avautumisen funktioita – –.

Toimitetun kirjan (kokoomateoksen) artikkeleihin tai lukuihin viitataan tekstissä artikkelin tai luvun kirjoittajan nimellä, aivan samoin kuin kokonaiseen kirjaan.

Esimerkki:

Ahokas (1998, 120–133) kertoo tunnetun – –.

Jos kokoomateosta halutaan luonnehtia tekstissä yleisesti, voidaan ilmoittaa teoksen nimi ja toimittajat, esimerkiksi Sosiaalinen vuorovaikutus -teoksen (Lahikainen & Pirttilä-Backman, 1998) ratkaisut – –. Lähdeluettelosta teos löytyy tällöin kohdasta Lahikainen & Pirttilä-Backman.

Sen sijaan aikakauslehden artikkeliin viitattaessa ei sivunumeroita tarvitse ilmoittaa. Merkitään siis ainoastaan tekijä ja vuosiluku.

Esimerkki:

(Vainio, 2003)

Kun viitataan sanomalehtiartikkeliin, jonka kirjoittaja kuuluu lehden toimittajakuntaan (esim. tyypillisesti Helsingin Sanomien kotimaan tai ulkomaan uutissivuilla julkaistut artikkelit), kirjoittajan nimen tilalle tulee sekä tekstissä että lähdeluettelossa sanomalehtiartikkelin nimi. Artikkelin nimen perään merkitään lehden ilmestymispäivämäärä.

Esimerkki:

(Kolme muskettisoturia hiovat yhteistyötään EU:ssa, 18.2.2004)

Sen sijaan viitattaessa sellaiseen sanomalehtiartikkeliin, jonka tekijä ei selvästi kuulu lehden toimittajakuntaan, merkitään tekstiin artikkelin tekijän nimi ja lehden ilmestymispäivämäärä.

Esimerkiksi sanomalehdissä julkaistut vieraskynä- ja mielipidekirjoitukset sekä kolumnit ilmoitetaan tällä tavoin.

Esimerkki:

(Myllyniemi, 20.7.1996)

Pisteen käytöllä osoitetaan, kohdistuuko viite yhteen vai useampaan virkkeeseen. Jos viite kohdistuu vain yhteen virkkeeseen tai virkkeen osaan, viite sijoitetaan omassa tekstissä virkkeen sisään sulkeisiin ennen virkkeen lopussa olevaa pistettä.

Esimerkki:

Kommunikoimatta jättäminen voidaan tunnistaa myös yrittäjillä tärkeänä vuorovaikutustapahtumana (Vesala, 1992, 53–56).

Jos viite koskee tekstin useampaa virkettä, sijoitetaan viite virkkeiden perään viimeisen virkkeen loppuvälimerkin jälkeen. Tällöin viitteen loppupiste laitetaan sulkeiden sisään.

Esimerkki:

Muokkaamme jatkuvasti, usein tiedostamattamme, yksityisiä tunteitamme. Kykymme tunnetyöhön on kuitenkin myös organisaatioiden ja sosiaaliteknologian tiedossa ja näin valjastettavissa moninaisiin tehtäviin. Taloudellisen hyödyn tavoittelu on näistä selkein. (Ahokas, 1998, 132.)

Jos useampi peräkkäinen virke perustuu samaan lähteeseen, lukijan voi joskus olla vaikea saada selvää, mitkä kaikki virkkeet nojautuvat tähän lähteeseen. Epäselvien tilanteiden välttämiseksi kannattaa yhdistellä eri lähteistä saatua samaa asiakokonaisuutta koskevaa tietoa tai ainakin lauseiden muotoilussa huomioida epäselvyyden riski. Tekstistä saa myös elävämpää, jos ei laita lähdeviitettä kappaleen loppuun, vaan mainitsee tekijän jo aikaisemmin.

Esimerkki:

Ahokas (1998, 132) on koonnut yhteen aikaisempia tutkimuksia ja huomauttaa, että muokkaamme jatkuvasti tunteitamme. Kykymme tunnetyöhön on kuitenkin myös organisaatioiden ja sosiaaliteknologian tiedossa ja näin valjastettavissa moninaisiin tehtäviin, joista taloudellisen hyödyn tavoittelu on selkein. (Mts. 132.)

Usein lähteisiin viitataan myös siteeraamalla lähdettä sanatarkasti. Tällöin käytetään lainausmerkkejä erottamaan lainattu teksti omasta tekstistä.

Esimerkki:

Ja kuinka ollakaan, Darwinin (1988, 467) toteamus ” – kilpailun yleensä täytyy olla ankarin niiden muotojen välillä, jotka ovat kaikissa suhteissa hyvin toistensa kaltaisia” pätee digitaalisiin tuotteisiin ja vuorovaikutusmuotoihin yhtä hyvin kuin eliölajeihinkin.

Kun lainaus on pitkä (yli 40 sanaa), jakso sisennetään vasemmasta reunasta (1,3 cm) omaksi kappaleekseen. Tällöin ei käytetä lainausmerkkejä. Viite sijoitetaan lainauksen loppuun ja piste pannaan viitteen sisäpuolelle ennen kaarisuljetta. Viitteeseen pitää aina merkitä sivunumero(t).

Viitemerkintää mt. (= mainittu teos) tai mts. + sivunumero (= mainitussa teoksessa sivu[i]lla) voi käyttää silloin, kun samaan lähteeseen viitataan toistamiseen eikä välillä ole viitattu muuhun lähteeseen. Kirjoihin viitattaessa tulee mainita sivu, jolta tieto on lainattu. Viitemerkintöjen käytössä on syytä olla varovainen: viittaus ei saa aiheuttaa sekaannusta eikä alkuperäisen viittauksen ja viitemerkinnän välillä saa olla muita viittauksia.

Esimerkki:

Erich Frommin (1962, 217) mukaan kasvatus meidän kulttuurissamme liian usein johtaa spontaanisuuden häviämiseen ja alkuperäisten eli yksilöstä itsestään lähtevien sieluntoimintojen korvautumiseen ulkoapäin vaikutetuilla tunteilla, ajatuksilla ja pyrkimyksillä.

”Ystävällisyydestä, hyväntuulisuudesta ja kaikesta, mitä hymyn arvellaan ilmaisevan, tulee automaattitoimintoja, jotka pannaan käyntiin ja sammutetaan kuin sähkökatkaisimesta.” (Mts. 218–219.)

Tekstissä olevan viitteen edelle voidaan harkinnan mukaan sijoittaa sulkeisiin sellaisia lisäaineita kuin *esim., mm., varsinkin, etenkin, erityisesti, ks. ja vrt.* Tällaisten viitteiden käytössä on kuitenkin oltava tarkkana: *ks.* ohjaa hakemaan osoitetusta paikasta lisää samansuuntaista tietoa, *vrt.* taas sanotusta ainakin jossain mielessä poikkeavaa tietoa. Näitä lyhenteitä ei tulisi käyttää liikaa. Tekstin viimeistelyvaiheessa onkin syytä tarkistaa, milloin ne ovat todella aiheellisia.

Kun tekstissä viitataan Internet-lähteeseen, voidaan tekstiviittaus merkitä usealla tavalla. Tärkeintä on se, että viittaus on selkeä ja helposti löydettävissä lähdeluettelosta.

Esimerkiksi viitattaessa Kansanterveyslaitoksen Internetsivuilta löytyviin AIDSia ja HIVia käsitteleviin perustietoihin, voidaan viite rakentaa tekstin sisään seuraavasti.

Esimerkki:

(Perustietoa HIVstä ja AIDSista, 2006)

Jos lähteenä käytetyn julkaisun kirjoittaja ei ole tiedossa, tekstissä käytetään viitteenä vuosiluvulla varustettua julkaisun nimeä, joka samanasuisena aloittaa myös lähdeluettelon vastaavan kohdan. Toisinaan viitteessä saatetaan käyttää myös julkaisijayhteisön nimeä, mutta usein julkaisun nimi antaa lukijalle enemmän sisällöllistä tietoa lähteestä kuin pelkkä viittaus julkaisijayhteisöön, tässä

tapauksessa KTLään. Silloin kun julkaisun tekijä on selvästi tiedossa, viitataan lähteeseen siten, että ensin mainitaan tekijä ja sitten vuosiluku (Kauppinen, 1998).

Joskus voi joutua viittaamaan lähteeseen, johon joku toinen kirjoittaja on viitannut mutta jota ei itse ole löytänyt (koska se on hyvin vanha, siitä on painos loppunut tms.). Tällaisia ns. toisen käden lähteitä pitäisi välttää, mutta jos joudut tähän tilanteeseen, viittaus merkittään seuraavasti.

Esimerkki:

(Sheldon, 1949, 2–3; ref. Eskola, 1985, 28)

Yllä mainitussa tapauksessa olet siis lukenut Eskolan kirjaa (toisen käden lähde), jossa on puolestaan viitattu Sheldoniin (alkuperäislähde), jota et ole nähnyt. Viitteessä mainitaan siten ensin alkuperäislähde ja vasta sen perässä toisen käden lähde eli teos, jossa on viitattu alkuperäislähteeseen. Tätä käytäntöä ei kuitenkaan suositella kuin poikkeustapauksissa, siis vain, jos alkuperäislähdettä ei ole mahdollista saada käsiinsä.

Henkilökohtaisia tiedonantoja ovat muun muassa kirjeet, muistiot, puhelinkeskustelut, henkilökohtaiset haastattelut ja sähköpostiviestit. Tekstiviitteeseen merkitään tiedon antajan sukunimi ja vuosi.

Esimerkki:

Haukkalan (2004) mukaan –.

Henkilökohtaiset tiedonannot tulee mainita myös lähdeluettelossa.

Henkilökohtaisiin tiedonantoihin ei tulisi kuitenkaan tukeutua liiaksi, vaan ensisijaista lähdemateriaalia ovat painetut lähteet.

Kommentti [12]: Käytäntö poikkeaa APasta, jonka mukaan henkilökohtaisiin tiedonantoihin viitataan vain tekstissä.

Lakitekstiin viitattaessa merkitään tekstiviitteeseen lain virallinen nimi tai käyttönimi ja vuosiluku.

Esimerkki:

Mielenterveyslaki (1990)

## Lähdeluettelo

Tekstin lopussa esitettävä lähdeluettelo antaa tarpeelliset tiedot jokaisen lähteen tunnistamista ja etsimistä varten. Tekijän tulee valita käyttämänsä lähteet harkiten ja ottaa mukaan vain ne, joihin hän tekstissään viittaa.

Koska lähdeluettelon tarkoituksena on helpottaa lähteisiin palaamista, täytyy lähdeviittausten olla paikkansapitäviä ja virheettömiä. Jokainen merkintä sisältää tavallisesti seuraavat elementit: **tekijä, teoksen julkaisuvuosi, teoksen nimi ja kustantajatiedot.**

Kirjoista ilmoitetaan julkaisuvuoden lisäksi kustantaja ja julkaisupaikka (kustantajan kotipaikka). Ei siis merkitä molempia, sekä julkaisu- että painopaikkaa.

Esimerkki:

Helsinki: WSOY (ei esim. Helsinki Porvoo: WSOY).

Kustantajien nimistä voidaan jättää pois yhtiömuotoa koskevat tarkenteet, esim. Oy, Ab, Ltd., Co., & Sons., Inc., Publishers. Jos kustantajalla on useita toimipaikkoja, riittää, että niistä mainitaan vain ensimmäinen tai typografisesti korostettu. Ei esimerkiksi Oxford, Lontoo, New York, Pariisi, vaan ainoastaan ensimmäisenä mainittu toimipaikka eli tässä tapauksessa Oxford.

Lähdeluettelo laaditaan samalla kielellä kuin tutkielma. Lähdeluetteloa voi tarvittaessa ryhmitellä esimerkiksi julkaistuihin ja julkaisemattomiin lähteisiin tai kirjallisiin ja sähköisiin lähteisiin.

Lähteitä ei numeroida. Lähdetieto päättyy pisteeseen. Teokset järjestetään tekijänmukaiseen aakkosjärjestykseen. Kun käytetyssä lähteessä on useampi tekijä, heidän nimensä kirjoitetaan lähdeluettelon lähteen mainitsemassa järjestyksessä.

Samana tekijän kirjoitukset järjestetään julkaisuvuoden mukaiseen järjestykseen, ja jos samalta vuodelta on useita teoksia, ne erotetaan toisistaan lisäämällä vuosiluvun jälkeen kirjain (2000a, 2000b jne.). Samaa merkintää on käytettävä tietysti myös tekstissä. Samanimisten tekijöiden teokset järjestetään lähdeluettelon siten, että etunimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä ensimmäinen kirjoitetaan lähdeluettelon ensimmäisenä.

Jos kirjoittajaa ei tiedetä, merkintä aloitetaan suoraan julkaisun nimellä. Toisinaan teoksen tekijänä saattaa olla jokin yhdistys, organisaatio tai instituutio. Jos kirjoittajaa ei mainita julkaisussa, merkintä aloitetaan sekä tekstiviitteessä että lähdeluettelossa suoraan julkaisun nimellä. Myös organisaation nimi voi olla ensimmäisenä tekijänä.

Esimerkki:

Tilastokeskus (1987). *Kuolemansyyt 1986* (SVT VI B: 142). Helsinki: Tilastokeskus.

Kommentti [i3]: APAn vastaisesti ja suomen kielen mukaisesti tähän ei tule pistettä.

*Kirjat:*

Lähteestä ilmoitetaan kirjoittajan sukunimi, etunimen ensimmäinen kirjain, julkaisuvuosi, teoksen nimi (kokonaisuudessaan), julkaisupaikka ja kustantaja. Jos julkaisuvuotta ei tiedetä, merkitään sulkeisiin n.d. (= no date) vuosiluvun paikalle. Teoksen nimi kursivoidaan.

Esimerkki:

Eskola, A. (1982). *Vuorovaikutus, muutos, merkitys*. Helsinki: Tammi.

Liebkind, K. (toim.) (2000). *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Helsinki: Gaudeamus.

Kommentti [i4]: APAn vastaisesti ja suomen kielen mukaisesti tähän ei tule pistettä.

Jos julkaisusta on annettu lisäinformaatiota (kuten painos, volyymin numero jne.), joka helpottaisi lähteen tunnistamista ja löytämistä, merkitään informaatio sulkeissa välittömästi teoksen nimen jälkeen. Jos tekstiä on uudessa painoksessa muutettu, mainitaan painoksen numero.

Esimerkki:

Kaila, E. (1958). *Persoonallisuus* (5. painos). Helsinki: Otava. (Alkuperäinen teos julkaistu 1934.)

Kommentti [i5]: APAn vastaisesti ja suomen kielen mukaisesti virke päättyy pisteeseen.

Gergen, K. & Gergen, M. (1986). *Social psychology* (2. uudistettu painos). New York: Springer-Verlag.

Kommentti [i6]: APAn vastaisesti ja suomen kielen mukaisesti ei pilkkua &-merkin eteen.

Jos teos on ilmestynyt kauan sitten, alkuperäinen ilmestymisvuosi merkitään näkyviin. Tekstissä Kailan teokseen viitattaisiin seuraavasti: (Kaila 1934/1958).

Kun viitataan käännettyyn teokseen, ei alkuperäisteoksen nimeä tarvitse mainita. Tällöin riittää, että käännetyn nimen jälkeen mainitsee sulkeissa, kuka on teoksen kääntäjä.

Esimerkki:

Durkheim, E. (1980). *Uskontoelämän alkeismuodot* (Suom. S. Randell). Helsinki: Tammi. (Alkuperäinen teos julkaistu 1912.)

Toisaalta kun viitataan itse alkuperäislähteeseen, tulee käyttää alkuperäisteoksen nimeä, jonka perään hakasulkuihin kirjoitetaan käänнос (paitsi jos teos on ruotsin- tai englanninkielinen).

Esimerkki:

Helkama, K. (1999). Recherches récentes sur les valeurs [Viimeaikaista arvotutkimusta]. Teoksessa W. Doise, N. Dubois & J.-L. Beauvois (toim.), *La construction sociale de la personne* [Persoonallisuuden sosiaalinen konstruktio] (s. 61–73). Grenoble: Presses universitaires de Grenoble.

Kokoomateoksesta ilmoitetaan lähdeluettelossa kirjoituksen (artikkelin tai luvun) tekijän nimi, julkaisuvuosi, kirjoituksen nimi, merkintä, että kyseessä on toimitettu teos (toim., red., Ed./Eds. jne.), teoksen nimi, sivunumerot, kustannuspaikka ja kustantaja. APAn normien mukaisesti sivunumerot kirjoitetaan heti teoksen nimen perään sulkeisiin. Kokoomateoksen nimi kursivoidaan, mutta ei viitatus artikkelin/teoksen nimeä.

Esimerkki:

Lipponen, J. (1995). Iso vai pieni laitos. Teoksessa J. Lipponen & P. Uusitalo (toim.), *Yliopisto ja valtiovalta* (s. 59–98). Helsinki: Gaudeamus.

Englanninkielisessä kirjoitelmassa vastaavat termit ovat ”In” ja ”Ed./Eds.”. Ruotsinkielisessä kirjoitelmassa käytetään ”I verket” tai pelkkä ”I”.

Esimerkki:

Liebkind, K. (2001). Acculturation. In R. Brown & S. Gaertner (Eds.), *Blackwell handbook of social psychology: Intergroup processes* (pp. 386–406). UK: Blackwell.

Teos voi olla myös julkaisematon. Tyypillisesti tällaisia ovat muun muassa pro gradu -tutkielmat ja liseniaatin työt.

Esimerkki:

Liimakka, S. (2001). *Hyvät, pahat ja ristiriitaiset. Ruumiillisuus nuorten naisten sosiaalisina käsityksinä ja yksilöllisinä kokemuksina*. Julkaisematon sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Kun teos on arvioitavana oleva käsikirjoitus, ei mahdollisen kustantajan nimeä saa mainita. Vastaavalla tavalla merkitään lähdeluetteloon myös julkaisemattomat käsikirjoitukset.

Esimerkki:

Pirttilä-Backman, A.-M. & Kajanne, A. (1998). *The development of implicit epistemologies during early and middle adulthood*. Arvioitavana oleva käsikirjoitus.

Toisen käden lähteitä käytettäessä lähdeluetteloon merkitään molemmat lähteet. Lisäksi tehdään selväksi, kumpi niistä on alkuperäislähde merkitsemällä alkuperäislähteen jälkeen Ref. ja tämän jälkeen toisen käden lähteen tekijä ja vuosiluku (sulkeissa).

Esimerkki:

Sheldon, W. H. (1949). *Varieties of delinquent youth: An introduction to constitutional psychiatry*. New York: Harper. Ref. Eskola (1985).

Toisen käden lähteen kaikki tiedot ilmenevät lähdeluettelossa omalla aakkosten mukaisella paikallaan:

Eskola, A. (1985). *Persoonallisuustyypeistä elämäntapaan: Persoonallisuuden tutkimuksen metodologisia opetuksia*. Helsinki: WSOY.

*Aikakauslehtiartikkelit:*

Lähteestä ilmoitetaan kirjoittajan nimi, julkaisuvuosi, artikkelin nimi, lehden nimi, vuosikerran numero (volyymi) ja artikkelin sivunumerot. Aikakauslehtiartikkeliin viitattaessa kursivoidaan artikkelin nimen sijasta lehden nimi, numero ja numeron jälkeinen pilkku. Toisin kuin kokoomateoksessa, sivunumerot merkitään viimeiseksi lähdeviitteeseen.

Esimerkki:

Tontti, J. (1997). Kun voima loppuu pääsee itku. *Tiede* 2000, 17, 52–53.

Volyymin (vuosikerran numeron) eteen ei kirjoiteta lyhennettä vol. Lehden numero merkitään volyymin perään sulkeissa ainoastaan silloin, kun lehden jokaisen volyymin eri numero alkaa sivulta 1.

Lähdeviitteeseen liitetään hakasulkeisiin artikkelin nimen perään myös kaikki sellainen tieto, joka on oleellista lähteen tunnistamisen ja löytämisen kannalta. Hakasulkeet sisältävät kuvauksen artikkelin muodosta, ei otsikosta. Esimerkkejä tällaisesta lisäinformaatiosta ovat [erikoisnumero], [monografia], [abstrakti] ja [kirje päätoimittajalle].

Päivittäin ilmestyviin sanomalehtiin viitattaessa on tärkeää ilmoittaa lehden ilmestymispäivämäärä. Jälleen kursivoidaan lehden nimi. Sivunumero tai muu sijainti ilmaistaan viitteen lopussa.

Esimerkki:

Myllyniemi, R. (20.7.1996). Kännykät ja tunteet [vieraskynä]. *Helsingin Sanomat*, s. A 2.

On myös tavallista, ettei sanomalehti mainitse artikkelin tekijän nimeä tai artikkelin tekijä kuulu lehden vakituiseen toimittajakuntaan. Tällöin lähdeviite aloitetaan artikkelin nimellä.

Kommentti [17]: APAn vastaisesti tähän tulee välilyönti, sillä kyseessä ei ole koko-, vaan sijaintikoodi.

Esimerkki:

Kolme muskettisoturia hiovat yhteistyötään EU:ssa. (18.2.2004). *Helsingin Sanomat*, s. A 11.

Jos artikkeli on edelleen painossa, ei artikkelin ilmestymisvuotta, vuosikerran numeroa (volyymiä) tai sivunumeroita mainita.

Esimerkki:

Pirttilä-Backman, A.-M., Kassea, B. R. & Ikonen T. (painossa). Cameroonian forms of collectivism and individualism. *Journal of Cross-Cultural Psychology*.

Tekstissä artikkeliin viitataan seuraavasti: (Pirttilä-Backman ym., painossa).

Ruotsinkielisissä tutkielmissa kirjoitetaan ”i tryck”, englanninkielisissä tutkielmissa ”in press”.

Huom.! Tarkista ennen työn arvioitavaksi jättämistä, joko painossa olevat lähteet on julkaistu, jossa tapauksessa niihin laitetaan täydelliset lähdetiedot.

*Konferenssijulkaisut, esitelmät ja komiteanmietinnöt:*

Kun symposiumin tai konferenssin pohjalta tehdään kirja, julkaistu kirjoitus merkitään lähdeluetteloon pitkälti samoin kuin kokoomateoksen artikkeli, mutta symposiumin tai konferenssin nimi kursivoidaan.

Esimerkki:

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. Teoksessa R. Dienstbier (toim.), *Nebraska Symposium on Motivation: Vol. 38. Perspectives on Motivation* (s. 237–288). Lincoln: University of Nebraska Press.

Jos teosta ei ole julkaistu, merkitään tekijöiden jälkeen sulkeisiin symposiumin ajankohta (kuukausi ja vuosi) ja lisäksi kerrotaan viitteen lopussa konferenssin nimi ja paikka (ks. seuraava esimerkki).

Erilaisissa kokouksissa tai tilaisuuksissa pidetyt esitelmät ja posterit ovat usein painamattomia, ja ne esitetään lähdeluettelossa seuraavalla tavalla:

Myyry, L. (2002, kesäkuu). *Everyday value conflicts and integrative complexity of thought*. Esitelmä pidetty tilaisuudessa 13<sup>th</sup> General Meeting of the European Association for Experimental Social Psychology, San Sebastian, Espanja.

Vastaavasti englanniksi:

Myyry, L. (2002, June). *Everyday value conflicts and integrative complexity of thought*. Paper presented at the 13<sup>th</sup> General Meeting of the European Association for Experimental Social Psychology, San Sebastian, Spain.

Komiteanmietintöihin viitataan seuraavasti:

*Naisten tutkijanuran ongelmat ja esteet* (1982). (Komiteanmietintö 33). Helsinki: opetusministeriö.

Kommentti [i8]: APA:n vastaisesti ja suomen kielen mukaisesti tähän ei tule pistettä.

*Sarjat ja tutkimusraportit:*

Kun viitataan yliopiston julkaisemaan sarjaan, merkitään sarjan nimi ja numero sulkeissa heti teoksen nimen jälkeen.

Esimerkki:

Vesala, K. M. (1996). *Yrittäjyys ja individualismi. Relationistinen linjaus* (Sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 2). Helsingin yliopisto, sosiaalipsykologian laitos.

Väitöskirjojen täytyy Suomessa olla julkaistuja ennen hyväksymistä. Väitöskirjat julkaistaan usein laitosten sarjajulkaisuissa.

Esimerkki:

Vainio, A. (2003). *One morality – or multiple moralities?* (Social psychological studies 7). Helsingin yliopisto, sosiaalipsykologian laitos.

Myös laitosraportteihin viitattaessa raportin numero merkitään sulkeisiin välittömästi raportin nimen perään. Englanninkielisissä lähteissä tutkimusraportteja kutsutaan usein nimellä Technical Report.

Esimerkki:

Haukkala, A. & Eränen, L. (1994). *Katsaus ydinonnettomuuksien psykologisiin seurauksiin sekä empiirinen tutkimus säteilysuojelu-toimenpiteiden vaikutuksista käyttäytymiseen kuvitteellisessa tilanteessa* (STUK-YTO-TR 74). Helsinki: Säteilyturvakeskus.

Triandis, H. C., Marin, G., Betancourt, H. & Chang, B. (1982). *Acculturation, biculturalism, and familism among Hispanic and mainstream Navy recruits* (Technical Report No.15). Champaign: University of Illinois, Department of Psychology.

Jos paikkakunnan nimi sisältyy yliopiston nimeen, sitä ei toisteta. Ohje koskee lähinnä yliopistojen julkaisemia raportteja, laitosten sarjajulkaisuja, symposium- ja konferenssiesityksiä.

*Audiovisuaaliset lähteet:*

Audiovisuaalisiin lähteisiin kuuluvat elokuvat, tv-sarjat ja -tuotannot, musiikkiäänitteet sekä erilaiset äänitallenteet. Teoksen nimen perään kirjoitetaan hakasulkeisiin tarkennus siitä, mikä audiovisuaalinen lähde on kyseessä. Esimerkiksi [Elokuva], [TV-sarja], [CD], [Radio-ohjelma], [Videokasetti] jne.

Esimerkki:

YLE TV1 (tuottaja) (28.4.2004). *A-studion Studio Eurooppa* [televisiolähetys].  
Suomi: Yleisradio.

Kommentti [19]: APAn vastaisesti ja suomen kielen mukaisesti tähän ei tule pistettä.

Scorsese, M. (tuottaja) & Lonergan, K. (käsikirjoittaja/ohjaaja) (2000). *You can count on me* [elokuva]. United States: Paramount Pictures.

*Internet:*

Internet-lähteeseen viitattaessa tulee ottaa huomioon kaksi seikkaa: ensinnäkin viitattun osoitteen on toimittava, ja toiseksi lukija tulee ohjata mahdollisimman lähelle viitattua informaatiota (mieluummin kuin esim. yleisille kotisivuille).

Usein kuitenkin viitataan esimerkiksi jonkin organisaation kotisivuihin. Tällöin lähdeviite voidaan yksinkertaisesti kirjoittaa seuraavassa muodossa:

*Yhdistyneet kansakunnat*. Haettu 23.4.2004 osoitteesta <http://www.un.org>

Internet-viitteessä täytyy kertoa vähintäänkin sivun otsikko tai kuvaus, päivämäärä (joko julkaisupäivä, päivitetty päivämäärä tai hakupäivämäärä) ja osoite. Jos mahdollista, myös sivun tekijä tulee mainita.

Kaikkein tärkeintä on kuitenkin, että Internet-viitteen URL-osoite toimii ja lukija voi halutessaan palata alkuperäiselle lähteelle. Osoite kannattaa kopioida suoraan osoiteikkunasta ja siirtää lähdeluetteloon sellaisenaan.

Usein tietoa haetaan sanomalehtien nettisivuilta, jolloin alkuperäinen lehdessä ilmestynyt artikkeli saattaa poiketa huomattavasti viitatusista nettiversioista. Tämän vuoksi tuodaan lehden nimen lisäksi selvästi esiin se, että on käytetty lehden verkkoversiota. Lisäksi merkitään lähteen URL-osoite.

Esimerkki:

Lehti, A.-E. (23.5.2004). Pätkätyöt ovat terveysriski. *Helsingin Sanomat*. Haettu 23.5.2004 osoitteesta <http://www.helsinginsanomat.fi/teksti/tuoreet/artikkelit/1076152800402>

Kun viitataan artikkeliin, joka on julkaistu vain Internetissä ilmestyvässä lehdessä, lähdeviitteessä mainitaan tekijä, kirjoituksen nimi, lehden nimi, sivuilla vierailun päivämäärä ja tarkka URL-osoite. Sivunumeroita ei tavallisesti mainita.

Esimerkki:

Wagner, W. (2003). People in action and social representation: A comment on Jaan Valsiner's (2003) "Theory of Enablement". *Peer Reviewed Online Journal*, 12. Haettu 23.4.2004 osoitteesta [http://www.psr.jku.at/PSR2003/12\\_08Wag.pdf](http://www.psr.jku.at/PSR2003/12_08Wag.pdf)

Monet alan tieteelliset aikakauslehdet ilmestyvät nykyisin myös sähköisenä versiona. Esimerkiksi EBSCOn kautta löydettyyn artikkeliin viitataan, ikään kuin se olisi paperiversio.

Esimerkki:

Lipponen, J., Helkama, K., Olkkonen, M.-E. & Juslin, M. (2005). Predicting the different profiles of organizational identification: A case of shipyard subcontractors. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 78, 97–112.

### *Henkilökohtainen tiedonanto*

Henkilökohtaisesta tiedonannosta merkitään lähdeluetteloon tiedon antajan sukunimi ja etunimen alkukirjain (kirjaimet). Lisäksi kerrotaan tiedonannon mahdollisimman tarkka päivämäärä.

Esimerkki:

Haukkala, A. (henkilökohtainen tiedonanto, 21.5.2004).

### *Lakiteksti*

Lähdeluetteloon merkitään lain nimi, säädös ja sen pykälän numero. Lisäksi sulkeisiin merkitään se vuosi, jolloin säädös on laadittu (tämä voi toisinaan poiketa lain nimen mukana mainittavasta vuosiluvusta).

Esimerkki:

Mielenterveyslaki, Suomen säädöskokoelma § 1116 (1990).

### **Alaviitteet ja loppuviitteet**

Joskus on perusteltua laittaa tekstiin sellaista tietoa, joka ei varsinaisesti kuulu tekstiin mutta jonka kirjoittaja kuitenkin haluaa tuoda lukijan tietoon. Tällöin voidaan käyttää alaviitettä. Alaviitteet numeroidaan ja numero sijoitetaan yläindeksiksi sen sanan tai virkkeen loppuun, johon se kuuluu. Numero voidaan sijoittaa sen mukaan, kohdistuuko viite yhteen vai useampaan virkkeeseen. Viitenumero merkitään välittömästi viitattavan tekstin jälkeen, kiinni sanaan tai lopetusvälimerkkiin. Alaviitteen teksti kuuluu sijoittaa tekstin alalaitaan. Loppuviitteitä (eli teksti sijoitetaan koko tekstimassan loppuun) ei tulisi suosia, koska ne ovat alaviitteitä vaikealukuisempia.

### **Liitteet**

Liitteinä voidaan esittää laajat ja erilliset työhön liittyvät ja mahdollisesti sen luettavuutta vaikeuttavat osat. Liitteet sijoitetaan tutkielmassa viimeiseksi lähdeluettelon jälkeen. Ne täytyy numeroida ja otsikoida. Tutkielmaan ei laiteta sellaisia liitteitä, joihin ei tekstissä viitata.

Lyhyissä seminaaritöissä ei useinkaan tarvita liitteitä, mutta esimerkiksi graduissa ne ovat yleisiä. Liitteeksi hyvin sopivaa materiaalia ovat esim. käytetty kyselylomake, laadullisen aineiston analyysissä kehitetty koodilista ja haastateltaviin liittyvä yksityiskohtainen tieto, joka on liian yksityiskohtaista varsinaiseen tekstiin. Joissain tapauksissa myös tulososassa esitettäviä tuloksia yksityiskohtaisempia tulostarkasteluja (ei kuitenkaan koskaan esim. ajojen raakatulostuksia) voidaan laittaa liitteisiin.

### **Tekstin asettelu**

Tekstin asettelussa noudatetaan tiedekunnan suosituksia (ks. valtiotieteellisen tiedekunnan nettisivut).

#### *Kirjasin, rivivälit ja marginaalit*

Kirjasimen valinnassa on syytä pohtia sen luettavuutta. Times New Roman on suunniteltu paperia säästäväksi, tiiviiksi kirjasimeksi, jonka luettavuus on silti erinomainen. Hyvä pistekoko on 12. Rivivälin tulee olla vähintään 1,5. Suurempikin kirjasin tai rivinväli on mahdollista valita, mutta tällöin kannattaa harkita marginaalien pienentämistä. Suurien marginaalien etu on kommentointitila. Vastaavasti marginaalien pienentäminen edellyttää rivivälin kasvattamista sekä korjausmerkintöjen

mahdollistamiseksi että luettavuuden säilyttämiseksi. Suosituksen mukaisesti oikealle jätetään tasaisesti pari senttiä tyhjää, ylös ja alas hiukan enemmän ja vasemmasta marginaalista tehdään pro gradu -tutkielmassa ainakin 4 cm:n levyinen. Esitarkastusversioon kannattaa jättää kommentointitilaa ja sidottavaan versioon iso sisämarginaali.

#### *Tasaus ja kappaleasettelu*

Perustyytleissä teksti on vasemmalle tasattua ja tavuttamatonta. Oikean laidan tasausta ei suositella, mutta jos sitä käyttää, on syytä laittaa tavutus päälle, muuten sanavälit voivat levitä kohtuuttomasti. Tavuttamalla saa tekstin siistimmäksi ja mahtumaan pienempään sivumäärään. Tavutus kannattaa panna päälle vasta aivan loppuvaiheessa (kuitenkin ennen esim. sisällysluettelon generoimista), ettei se häiritse kirjoittamista.

#### *Leipäteksti*

Leipätekstissä suositellaan kappaleiden erottamista kahdella rivinvaihdolla (niin, että kappale-erottimeksi määritellään kaksoisrivinväli, ei painamalla aina kappaleiden välillä kahta kertaa enteriä). Ylipitkissä opinnäytteissä, joita ei suositella, voi kuitenkin käyttää yhtä rivinvaihtoa ja sisennystä tilan säästämiseksi.

#### *Otsikkotasot*

Otsikkotasojen kirjasinmäärytyksiä ja rivinvälejä voi muuttaa mieltymyksensä mukaan. Tasot on kuitenkin pidettävä ulkonäöltään riittävästi mutta ei liikaa toisistaan ja leipätekstistä erottuvina. Otsikon tulisi myös aina sijoittua lähemmäksi sitä tekstiä, johon se kuuluu (eli sen päällä pitäisi olla enemmän tyhjää tilaa kuin sen alla).

#### *Sivunumerointi*

Tavallisesti sivut kannattaa numeroida keskelle ylämarginaalia. Sivujen laskemisen voi aloittaa joko sisällyssivulta tai vasta ensimmäiseltä tekstisivulta. Muista numeroida lähdeluettelosivut aina tekstin jatkoksi. Liitteet tulee myös numeroida, mikäli niihin viitataan tekstissä.

## **Kirjoittamiseen liittyviä ohjeita**

### **Aikamuotojen käyttö**

Mennyt aikamuoto soveltuu erityisesti tulosten kuvailuun ja kirjallisuuskatsaukseen. Mennyttä aikamuotoa tulisi käyttää silloin, kun viitataan aikaisempaan tutkimukseen, oman tutkimuksen kulkuun sekä omiin ja muiden tuloksiin.

Preesensmuoto soveltuu termien selityksiin, määritelmiin, teorian esittelyyn ja teoriasta johdettuihin väittämiin, erilaisiin taulukoihin ja kuvioihin viittaamiseen sekä tutkimustuloksista keskusteluun ja päätelmien esittämiseen.

## Verbin muoto (persoonaa)

Monet kirjoitusoppaat suosivat nykyisin yhä enemmän yksikön ensimmäisen persoonan käyttöä. Minä-muodon käytössä on kuitenkin oltava varovainen. On syytä muistaa, että kyseessä on tieteellinen teksti eikä mielipidekirjoitus. Kirjoittaja ei saa tarpeettomasti tuoda itseään lukijan ja asian väliin. Passiivin käyttö ei silti tee tutkimuksesta sen tieteellisempää, vaan pikemminkin ilmaisu on usein jäykkää ja mutkikasta ja siten epätarkkaa.

Me-pronominilla viitataan vain yhtä useampaan tekijään eikä sitä näin ollen useinkaan suositella käytettäväksi.

## Kielenkäyttö

Tieteellisen tekstin pitää olla asiallista, mutta ikävää sen ei tarvitse olla. Hyvää ja vaihtelevaa kieltä oppii kirjoittamalla ja lukemalla paljon. Älä kirjoita vaikeaselkoisesti ja vierasperäisin sanoin vain vaikuttaaksesi viisaammalta: useimmiten helposti luettava teksti kertoo asian paremmasta ymmärtämisestä ja sisäistämisestä. Hyvä kirjoittaja osaa kirjoittaa suomeksi. Tieteellisissä teksteissä tämä tosin joskus tuottaa ongelmia, sillä kaikille termeille ei ole olemassa hyvää suomenkielistä vastinetta. Tarpeen vaatiessa voit tehdä käännöksen itse ja antaa vaikkapa sulkeissa lisäksi alkuperäisen termin. Kannattaa myös kysyä opettajalta, onko käyttämällesi vieraskieliselle termille olemassa vakiintunutta suomenkielistä käännöstä. Toisaalta tulee välttää myös liian arkikielisiä ilmaisuja. Esimerkiksi sana nihkeä on vakiintunut tv-uutisten kieleen, mutta tieteelliseen kielenkäyttöön se on liian epätasainen.

Kirjoita aina kokonaisia lauseita, älä jätä verbiä pois! Käytä kirjoittaessasi vaihtelevaa virkerakennetta: päälauseita, sivulauseita, lauseenvastikkeita. Jos käytät pelkkiä päälauseita, tekstistä tulee töksähtelevää. Toisaalta liian pitkät, monista toisilleen alisteisista sivulauseista koostuvat virkkeet ovat vaikeita lukea. Käyttäessäsi lauseenvastikkeita ole huolellinen, sillä niissä tulee helposti virheitä ja niiden liiallinen käyttö tekee tekstistä hankalan. Kappalejaon pitää olla johdonmukainen, ja liian pitkiä kuten liian lyhyitäkin kappaleita tulee välttää.

Pyri kirjoittamaan yksinkertaisia lauseita ja vältä turhaa koreilua. Tärkeiden asioiden pitää erottua vähempiarvoisista ja merkittävimmät asiat kannattaa sijoittaa lyhyehköihin lauseisiin, jotta ne varmasti huomataan. Väli- ja pilkku-merkkien oikea käyttö selkeyttää tekstiä ja helpottaa lukemista.

## Hyväksi havaittuja keinoja edesauttaa kirjoitusprosessia

Kirjoitusprosessia on tutkittu tieteellisesti. Kaikilla opettajilla on omakohtaista kokemusta kirjoittamisesta ja kirjoittamisen ohjaamisesta. Jokainen meistä on omanlaisensa kirjoittaja. Joitain useimmille ihmisille hyvin soveltuvia neuvoja voidaan kuitenkin antaa.

1. Kun olet alustavasti perehtynyt aihepiiriisi, mieti, mikä on työsi keskeisin kysymys tai sen tärkeimmät teemat. Tee alustava sisällysluettelo. Listaa kussakin luvussa käsiteltävät asiat ja kunkin kappaleen ydinsanoma. Tarkista, että työ muodostaa loogisen kokonaisuuden.
2. Käsittekarttojen avulla voit selkeyttää ajatuksiasi. Mitkä ovat työsi keskeiset käsitteet? Mikä on niiden suhde toisiinsa?

3. Tee itsellesi välitavoitteita. Pilko työ pienempiin kokonaisuuksiin ja aikatauluta niiden valmiiksi saaminen.
4. Työn edetessä saattaa käydä niin, että alkuperäinen kysymyksesi osoittautuu epäkiinnostavaksi tai muusta syystä vaikeaksi tarkasteltavaksi. Olet ehkä jo kirjoittanut tekstiäkin siitä. Uskalla kuitenkin tarvittaessa luopua alkuperäisistä ajatuksista ja alustavista tekstikatkelmista. Mikäli toistuvasti olet luopumassa alkuperäisistä ideoistasi, testaa ajatuksesi esimerkiksi ohjaajallasi – saattaaahan olla, että olet ylikriittinen oman tekstisi suhteen.
5. Anna teksti luettavaksi muutamalle opiskelutoverillesi ja pyydä heiltä kriittisiä kommentteja tekstin ymmärrettävyydestä. Toisen tekstiin perehtyminen vie aina aikaa, joten esimerkiksi kurssien alussa kannattaa sopia vastavuoroisista toisten tekstien ennakkokommentoinneista.
6. Myös aiheesta puhuminen ääneen ystävien kanssa voi helpottaa kirjoittamista. Yksi keino on myös se, että kuvittelee kirjoittavansa ystävilleen tai sukulaisilleen ja siten yrittää ilmaista asiat mahdollisimman konkreettisella kielellä ilman ajatuksia ”tieteellisyyden” vaatimuksista.
7. Anna tekstin tarvittaessa levätä päivä tai pari. Joskus etäisyyden ottaminen auttaa näkemään kokonaisuuden paremmin. Varo kuitenkin sitä, ettei työn lepopäiviä kerry liikaa.
8. Jos sinusta tuntuu, että ”tekstiä ei millään synny”, istu koneen ääreen ja pääätä, ettet poistu siitä esimerkiksi neljään tuntiin. Harva jaksaa istua mitään tekemättä neljää tuntia.
9. Opettele jo varhaisessa vaiheessa hyödyntämään esimerkiksi Refworks-tietokantajärjestelmää.
10. Ota oppia hyvissä lehdissä julkaistuista artikkeleista. Jos luet jo hyväksytyjä graduja, lue aina myös työstä kirjoitettu lausunto.

Muista, että myös opettajat ja ohjaajat kokevat joskus kirjoittamisen vaikeaksi. Jos työsi ei etene ja yllä esitetyistä neuvoistakaan ei ole hyötyä, älä viivyttelä vaan ota yhteyttä ohjaajaan.

**Lähteet ja oheiskirjallisuutta:**

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2004). Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Lehtinen, R. & Lahtinen, A. (2004). Ohjeita harjoitusaineiden kirjoittajille. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

Publication Manual of the American Psychological Association (5. painos). (2002). Washington, DC: American Psychological Association.

Valtiotieteellisen tiedekunnan Internet-sivut. Haettu 3.6.2005 osoitteesta  
<http://www.valt.helsinki.fi/gradu/>